

Boplatslägen vid Sandviksvägen, Södertälje

Arkeologisk utredning etapp 2

Norröt 1:6, Väsby 1:142, Sandviken 1:52 m.fl.
Ytterenhörna socken
Södertälje kommun
Stockholms län
Södermanland

Reidar Magnusson

Boplatslägen vid Sandviksvägen, Södertälje

Arkeologisk utredning etapp 2

Norrlöt 1:6, Väsby 1:142, Sandviken 1:52 m.fl.

Ytterenhörna socken

Södertälje kommun

Stockholms län

Södermanland

Reidar Magnusson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2022

Samtliga foton av Reidar Magnusson där inget annat anges.

Omslag: Schaktning vid boplatsläge 10.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 984509.

ISBN 978-91-8041-072-4

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Syfte, metod och genomförande	5
Syfte	5
Metod och genomförande	5
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Utredningsresultat	8
Boplatsläge 1	8
Boplatsläge 2	10
Boplatsläge 3	10
Boplatsläge 4	12
Boplatsläge 5	12
Boplatsläge 6	14
Boplatsläge 7	14
Boplatsläge 10	17
L2022:830	17
Utvärdering	18
Referenser	18
Litteratur	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Bilagor	20
Bilaga 1. Schakttabell	20
Bilaga 2. Anläggningstabell	20
Bilaga 3. Ruttabell	20

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) genomförde i maj 2022 en arkeologisk utredning etapp 2 i Sandvikenområdet i Södertälje kommun, Stockholms län.

Åtta boplatsslägen och en möjlig stensättning berördes av utredningen. Sex boplatsslägen avfördes helt, två avfördes i de delar som berördes av utredningen men kvarliggare i övriga delar. I samband med utredningsgrävningen av boplatssläge 2 påträffades en ensamliggande härd som undersöktes för att fastställa dess status.

Den möjliga stensättningen L2022:830 visade sig utgöra en husgrund från historisk tid och utgör en *övrig kulturbistorisk lämning*.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har genomfört en arkeologisk utredning etapp 2 i Sandviken, Södertälje kommun, Stockholm län. Utredningen berörde åtta boplatsslägen och en möjlig stensättning vilka påträffades vid den tidigare etapp 1-utredningen (Sabel 2017). Anledningen var att kommunen planerar en detaljplaneändring för området (dp Sandviken). Den nu aktuella utredningen berör ett mindre område än vad utredningens etapp 1 gjorde.

Länsstyrelsen i Stockholms län fattade beslut i ärendet och Södertälje kommun bekostade utredningen. Utredningen genomfördes den 9–12 maj 2022 och Reidar Magnusson var projektledare.

Syfte, metod och genomförande

Syfte

Syftet med utredningen var att ta reda på om fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget, det vill säga om de utpekade boplatsslägena samt den möjliga stensättningen utgjorde fornlämningar eller inte. Resultatet skulle kunna användas som underlag för Länsstyrelsen vid vidare handläggning i ärendet samt vid företagarens planering. Resultaten skulle också kunna tjäna som underlag vid en eventuell framtida arkeologisk förundersökning.

Metod och genomförande

Den nu aktuella utredningen omfattade bara delar av de berörda boplatsslägena. Utredningsområdet bestod av de delar av boplatsslägena som låg inom planområdets gräns och som inte utgjordes av tomtmark.

Boplatsslägena utredningsgrävdes genom att sökschakt togs upp med hjulburen grävmaskin. Sökschakten grävdes skiktvis ner till opåverkad marknivå. Under schaktningen skedde rensning med handredskap för att bedöma eventuella påträffade anläggningar och leta efter fynd. Schakten placerades utifrån faktorer som tillgänglighet, mikrotopografi samt att marken skulle vara så opåverkad av nutida aktiviteter som möjligt. Mellan 1 och 5% av boplatsslägenas yta inom planområdet avsågs att schaktas upp. Samtliga schakt, anläggningar och fynd mättes in. Inmätningar gjordes med handburen GPS.

TVå av de utpekade boplatslägena, boplatsläge 6 och 7, var inte tillgängliga för gräv-maskin utan provrutor grävdes för hand. Dessa grävdes ner till opåverkad marknivå och var kvadratmeterstora.

Eventuella påträffade anläggningar rensades, fotades och beskrevs. Om fynd påträffades dokumenterades dessa med foto och beskrivning innan de i normalfallet återdeponerades. I undantagsfall kunde fynd samlas in i syfte att bedöma lämningars status som fornlämning.

Den möjliga stensättningen L2022:830 avtorvades delvis med handredskap för att bedöma dess status.

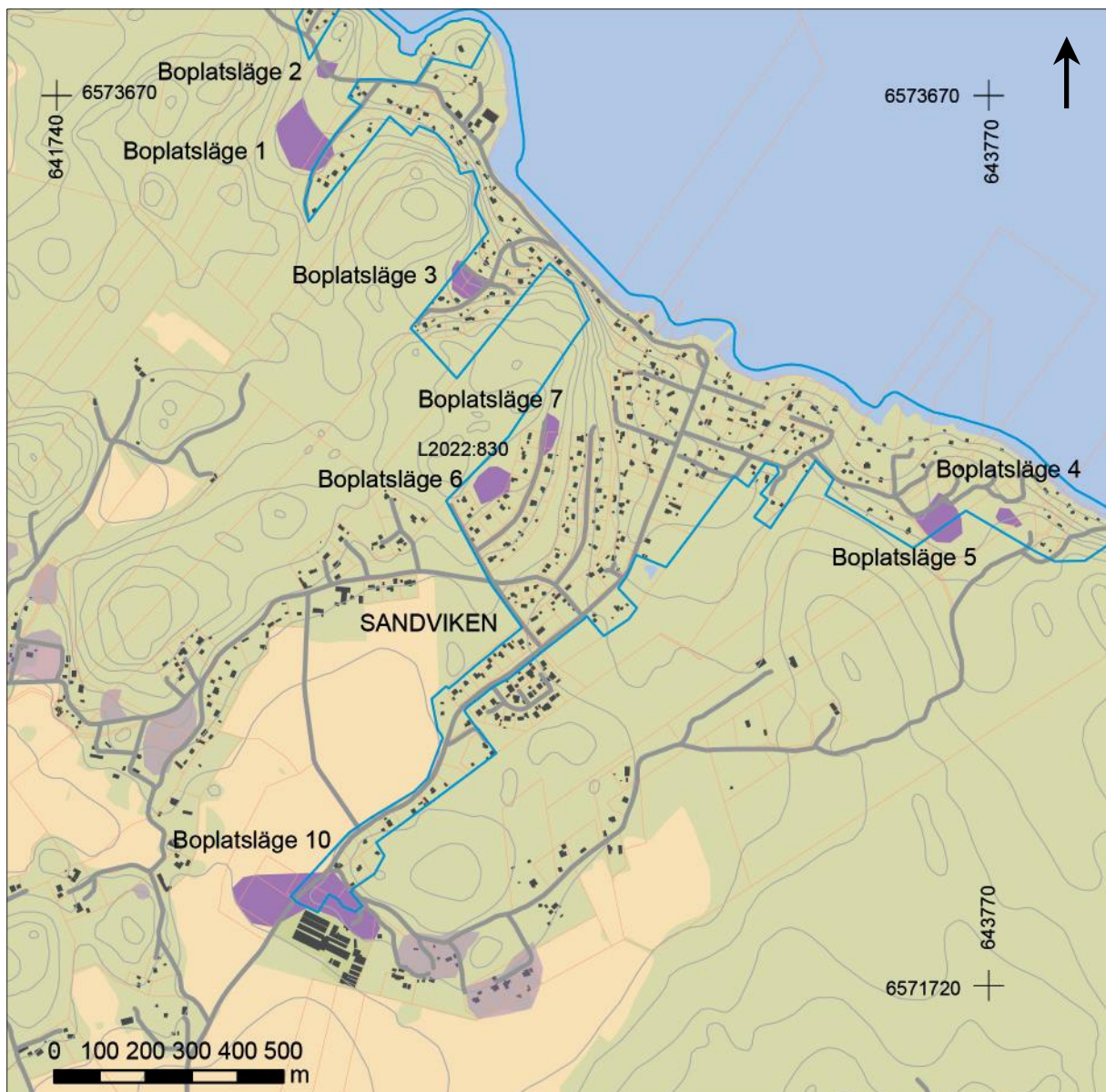
Efter avslutad utredning lades schakten igen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet består av ett sprickdalslandskap med skogklädda impediment och jordbruk i dalgångarna. Centralt i området går en dalgång längs vilken Sandviken-vägen löper. Planområdet är bebyggt, främst av småhus och fritidsbebyggelse. Området avgränsas i norr av Mälaren.

Utredningsområdena ligger i en mycket tät fornlämningsmiljö. Impedimenten är täckta av ett stort antal stensättningar, rösen och skärvstenshögar. Närområdets topografiska förhållanden och fornlämningarnas lägen visar på en tydlig exponering mot de lägre liggande områdena i söder under förhistorisk tid. Dessa områden har varit vattenleder för att i och med landhöjningen övergå till att vara betes- och jordbruksmarker som idag ligger på drygt 20 meter över havet.

För en genomgång av närområdets topografi och fornlämningsbild hänvisas till rapporten för utredningens etapp 1 (Sabel 2017).

Figur 2. De olika boplatslägenas placering i förhållande till varandra. Planområdet markerat med en blå linje. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1: 15 000.

De olika boplatslägena har varierande förutsättningar och kunde därför förväntas innehålla lämningar från olika tidsperioder.

Boplatsläge 1, 2, 4, 5 och 10 hade karaktären och nivån för järnålder. Indikationer kunde förväntas i form av anläggningar, exempelvis stolphål och härdar.

Boplatsläge 3, 6 och 7 hade karaktären och nivån för yngre stenålder. Där var fynd av kvartsavslag från redskapstillverkning den mest sannolika indikationen. Här kunde även yngre tidsperioder förekomma.

Utredningsresultat

De resultat som framkom vid utredningsgrävningen redovisas nedan för varje enskilt boplatsläge. Sist redovisas resultatet från den möjliga stensättningen L2022:830. Varje redovisning av resultaten från ett boplatsläge inleds med dess beskrivning från utredningens etapp 1 (Sabel 2017). Schakt, anläggningar och rutor redovisas och beskrivs i bilagorna (bilaga 1–3).

På planerna i följande kapitel är planområdets gräns markerad.

Boplatsläge 1

Boplatsläge cirka 150 × 90 meter stort. Vidsträckt, flackt och stenfritt läge med sandig undergrund. Vetter mot nordöst. Avgränsas åt nordöst av lägre terräng och åt söder och sydväst av högre berg. En mindre del av boplatsläget berördes, främst den del som berördes av VA-ledningar och vägbreddning.

Här togs ett schakt upp på 13 m². Schaktet var 0,4 meter djupt. Jordmånen utgjordes av myllig silt som efter 0,3 meter övergick i en undergrund av sandig morän.

Schaktet täckte enbart en mindre del av utredningsområdet, resterande delar av utredningsområdet var markberett med diken och hårdgjord yta för bland annat uppställning av en båt.

Den del av boplatsläget som berördes utgör inte en fornlämning. De delar av boplatsläget som inte var föremål för utredning kvarstår som boplatsläge då det utgör huvuddelen samt den mest centrala delen av boplatsläget.

Figur 3. De upptagna schakten på boplatsläge 1 och 2. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Boplatsläge 2

Boplatsläge cirka 40 × 40 meter stort. Svagt sluttande läge, till synes stenfritt med sandig undergrund. Avgränsas åt öster av lägre terräng och åt söder och väster av högre berg. En mindre del av boplatsläget berördes, främst den del som berördes av VA-ledningar och vägbreddning.

Tre schakt togs upp om totalt 69 m². Schakten var upp till 0,25 meter djupa. Undergrunden varierade mellan lerig morän och morän.

I schakt 10 påträffades en diffus härdbotten (hård 1), som undersöktes för att fastställa dess status. Inga ytterligare anläggningar påträffades trots god täckning av boplatsläget, vilket gör att boplatsläget utgår. Härden (L2022:2855) får status som *undersökt och borttagen*.

Figur 4. Den påträffade härden (hård 1) i sektion från väster.

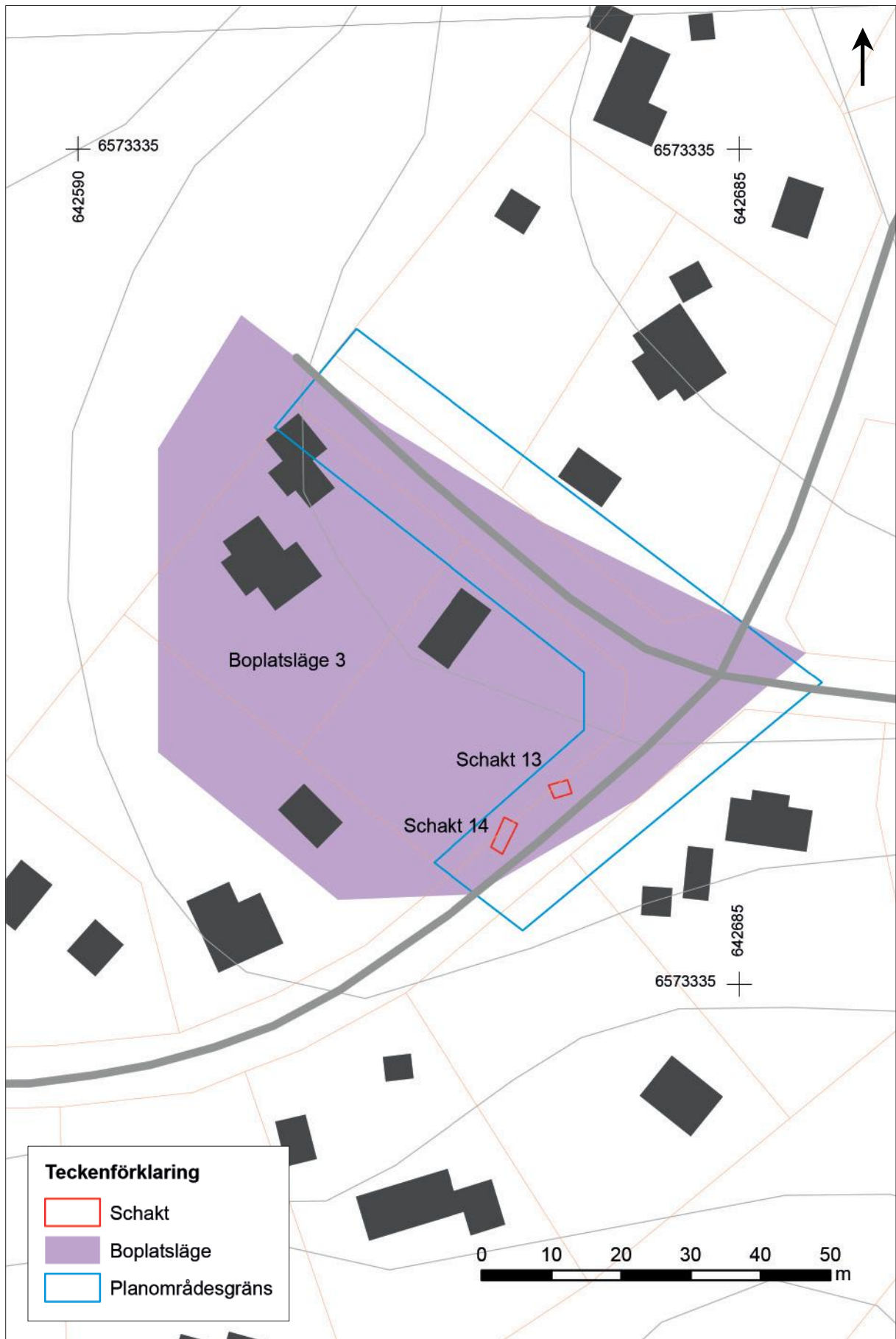
Boplatsläge 3

Boplatsläge cirka 80 × 60 meter stort. Svagt sluttande läge, mestadels tomtmark, delvis bebyggt. Vetter åt nordöst mot lägre terräng. Skyddat av högre terräng och berg åt söder och sydväst.

Här togs två mindre schakt upp om totalt 14 m². Schakten var upp till 0,35 meter djupa. Undergrunden bestod av rödaktig sandig morän under ett torvlager på 0,1 meter.

Utredningsområdet utgjorde enbart en mindre del av boplatsläget. Dock var stora delar av läget i övrigt redan i anspråkstagen och beredd tomtmark. Detta gör att det är mindre sannolikt att förhistoriska lämningar finns bevarade i dessa delar av boplatsläget.

Då inga indikationer framkom så utgår boplatsläget.

Figur 5. De upptagna schakten på boplatsläge 3. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:800.

Boplatsläge 4

Boplatsläge cirka 60×35 meter stort. Svagt kuperat läge vilket förefaller vara stenröjt, i en annars mycket blockig terräng. Undergrund av sandig morän.

Här togs två schakt upp om totalt 28 m^2 . Schakten var upp till 0,25 meter djupa. Utredningsgrävningen visade att den till synes sten- och blockfria ytan innehöll rikligt med mindre block och stenar under torven.

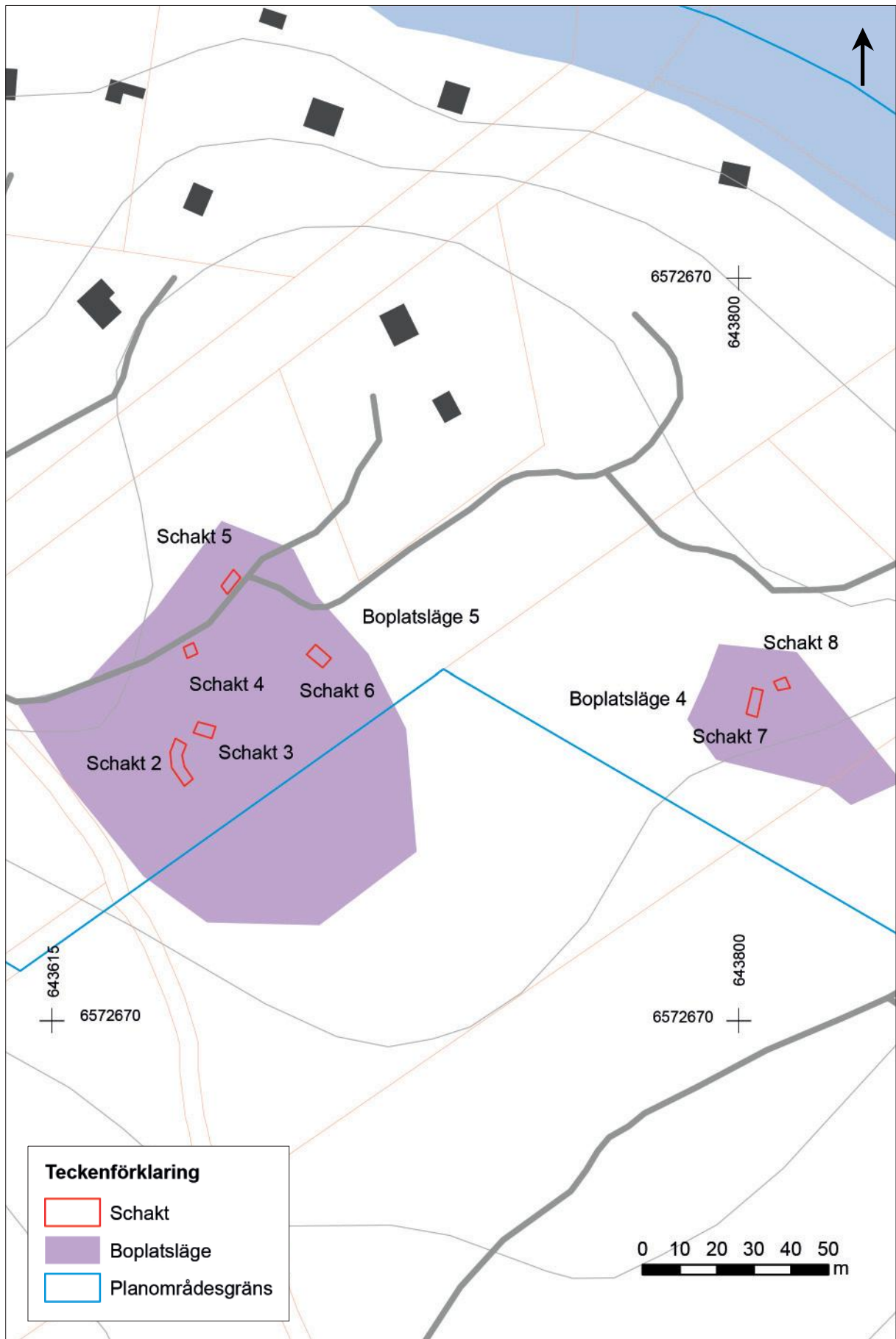
Då inga indikationer framkom så utgår boplatsläget.

Boplatsläge 5

Boplatsläge cirka 90×80 meter stort. Svagt sluttande läge med flacka partier. Nästan helt block- och stenfritt (eventuellt röjt). Undergrund av sandig morän. Enbart de delar av boplatsläget som ligger inom planområdet och utanför tomtmark berördes av utredningen.

Här togs fem schakt upp om totalt 98 m^2 . Schakten var upp till 0,4 meter djupa. Terrängen var skogsmark och undergrunden utgjordes av sand med enstaka block.

Då inga indikationer framkom så utgår boplatsläget även om delar av läget låg utanför utredningsområdet (planområdet). De schakt som togs upp var tillräckligt väl spridda för att kunna bedöma läget i dess helhet.

Figur 6. De upptagna schakten på boplatsläge 4 och 5. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:1 500.

Boplatsläge 6

Boplatsläge cirka 85×75 meter stort. Lätt skålat läge med flacka partier. Stenfri skogs-
mark.

Här togs åtta kvadratmeterstora rutor upp med handredskap. I huvudsak togs dessa
upp i dess nordvästra del då dess sydöstra del bestod av tomtmark. Terrängen var
skogsmark och undergrunden var mestadels stenrik sandig morän.

Då inga indikationer framkom så utgår boplatsläget.

Figur 7. Boplatsläge 6 från norr. Foto Ellinor Sabel.

Boplatsläge 7

Boplatsläget beskrevs i utredningens etapp 1 (Sabel 2017) som cirka 100×40 meter
stort. Långsmalt läge på en avsats på berget. Tomtmark, delvis bebyggt. Vetter mot en
skarp brant åt öster.

Markförhållandena överensstämmer inte med resultaten från utredningens etapp 1,
markarbeten verkar ha utförts sedan den genomfördes. Vid detta boplatsläge togs två
kvadratmeterstora rutor upp med handredskap i de små delar som fortfarande hade
opåverkade markförhållanden.

Då inga indikationer framkom så utgår boplatsläget.

Figur 8. De upptagna rutorna på boplatsläge 6 och 7. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:1 500.

Figur 9. De upptagna schakten på boplatsläge 10. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:800.

Boplatsläge 10

Boplatsläge cirka 320×115 meter stort. Mycket vidsträckt och svåravgränsat läge som sträcker sig över flera tomter och vägar. Kuperat och med nivåkillnader, men med flera flacka ytor. Inom läget finns gården Norrlöt som har anor från åtminstone 1500-talet. Åt nordöst avgränsas läget av högre, blockig terräng (där flera stensättningar finns) och mot söder av den flacka, nedschaktade ytan med parkering och växthus vilken tillhör Norrlöts handelsträdgård. I nordväst övergår läget ner mot flack åkermark.

Vid detta boplatsläge togs ett schakt upp om 64 m^2 . Schaktet var upp till 0,4 meter djupt. Matjorden i åkermarken var 0,35 meter tjock. I matjorden påträffades slagg, kol, tegel och bränd lera. Undergrunden utgjordes av siltig lera.

Enbart en mindre del av detta boplatsläge ligger inom utredningsområdet, denna del utgör inte en fornlämning. De delar av boplatsläget som inte var föremål för utredning bör kvarstå som möjlig fornlämning då dessa utgör huvuddelen samt den mest centrala delen av boplatsläget. Inslaget av kol, bränd lera och slagg i matjorden indikerar dessutom att en fornlämning kan finnas i närheten.

L2022:830

Rensningen av den möjliga stensättningen visade att det i själva verket var frågan om grunden till en mindre byggnad, $2,5 \times 2,5$ meter stor. Då dess innanmäte bestod av ett 0,15 meter tjockt lager sot och kol är en möjlig tolkning att det rör sig om ett rökeri, eller en torkningsanläggning. Inblandat i fyllningen bland sot och kol påträffades plastband, vilket ger en indikation på att den troligen är modern.

Lämningen utgör en *övrig kulturhistorisk lämning* i form av en *busgrund, historisk tid*.

Figur 10. Delvis framrensad grund av L2022:830 från nordöst.

Utvärdering

Inför utredningsgrävning av boplatsläge 6 och 7 visade det sig att lägena inte var tillgängliga med grävmaskin varför dessa lägen utredningsgrävdes med provrutor för hand. Det var ett avsteg från undersökningsplanen men det bedömdes vara en tillämplig metod då dessa lägen främst bedömdes kunna innehålla boplatser från stenålder.

Flera goda boplatslägen berördes enbart delvis av denna utredningsgrävning vilket gör att de delar av lägena som inte utreddes bör ligga kvar som potentiella boplatslägen, även om just de berörda delarna inte visade sig innehålla några lämningar.

Referenser

Litteratur

Sabel, E. 2017. *Utredning vid Sandviksvägen*. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2017:89.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM22036
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-7012-22, 2022-03-10
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202200296
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	9–12 maj 2022
<i>Personal:</i>	Reidar Magnusson
<i>Landskap:</i>	Södermanland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Södertälje
<i>Socken:</i>	Ytterenhörna
<i>Fastighet:</i>	Norrlöt 1:6, Väsby 1:142, Sandviken 1:52 m.fl.
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6571929/Y642261
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd omhändertogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Boplatsläge	Djup (m)	Area (m ²)	Jordmån	Anläggningar/ Fynd
1	Åkermark	10	0,4	64	Siltig lera	–
2	Skogsmark	5	0,4	42	Grusig sand	–
3	Skogsmark	5	0,4	15	Sand	–
4	Skogsmark	5	0,3	8	Sand med enstaka stenar	–
5	Skogsmark	5	0,3	17	Sand med enstaka stenar	–
6	Skogsmark	5	0,3	16	Sand med enstaka stenar	–
7	Storblockig skogsmark	4	0,25	19	Grusig sand	–
8	Storblockig skogsmark	4	0,25	9	Grusig sand	–
9	Naturlig terrass i skogsmark	2	0,25	24	Lerig morän	–
10	Naturlig terrass i skogsmark	2	0,2	38	Lerig morän	Hård 1
11	Naturlig terrass i skogsmark	2	0,2	7	Morän	–
12	Skogsmark	1	0,4	13	Sandig morän	–
13	Ej anlagd tomtmark, naturtomt	3	0,35	5	Sandig morän	–
14	Ej anlagd tomtmark, naturtomt	3	0,25	9	Sandig morän	–

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Schakt	Beskrivning
Hård 1	Hård	0,4	0,4	0,1	10	Fyllning av lera med inslag av kol och sot. Rundad.
L2020:830	Husgrund	2,5	2,5	0,15	–	Uppbyggd av stenar, 0,15–0,5 m i storlek. Rektangulär med rundade hörn och 0,3 m hög. Innanför grunden ett lager med sot och kol som var 0,15 m djupt, i lagret påträffades plastband.

Bilaga 3. Ruttabell

Ruta	Boplatsläge	Djup (m)	Area (m ²)	Beskrivning
1	7	0,1	1	Östsluttning i kant av terrass. 0,05 m torv, sedan kompakt lager sten.
2	7	0,1	1	Östsluttning i kant av terrass. 0,05 m torv, sedan kompakt lager sten
3	6	0,15	1	Skogsmark. 0,12 m torv och silt, sedan undergrund av siltig lera.
4	6	0,15	1	Skogsmark. 0,15 m myllig silt och torv, sedan undergrund av sandig morän.
5	6	0,2	1	Skogsmark. 0,2 m myllig silt och torv, sedan undergrund av sandig morän. Två mindre markfasta block delvis i rutan.
6	6	0,15	1	Skogsmark. 0,12 m silt och torv, sedan undergrund av sand med enstaka stenar.
7	6	0,1	1	Skogsmark. 0,07 m torv, sedan undergrund mycket stenrik morän.
8	6	0,15	1	Skogsmark. 0,15 m torv, sedan stenrik sandig morän.
9	6	0,1	1	Skogsmark. 0,1 m myllig silt, sedan undergrund av grusig silt.
10	6	0,25	1	Skogsmark. 0,2 m torv, sedan undergrund av rödaktig sandig morän med sandstenar.